

УДК 902:303.683 (477.82) “0/1”

**ЕТНОПЛЕМІННА НАЛЕЖНІСТЬ
ВЕЛЬБАРСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ
(археологія, історія, лінгвістика)**

Деонізій Козак

*Інститут археології Національної академії наук України,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
Інститут археології*

04210 Проспект Героїв Сталінграда, 12,
Київ, Україна

На підставі археологічних, історичних та лінгвістичних джерел розглянуто питання етнічної атрибуції носіїв вельбарської культури на території України. Аналіз рис житлобудівництва, керамічного матеріалу та поховального обряду, а також писемних джерел дає змогу констатувати, що носіями вельбарської культури були готи. Вони становили окремих етнос і в поліетнічній черняхівській культурі, яка змінила вельбарські пам'ятки в середині III ст. н. е.

Ключові слова: вельбарська культура, гото-гепіди, гончарна кераміка, кружальна кераміка.

Більшість польських і німецьких учених пов'язували вельбарську культуру зі східногерманськими племенами готів або гото-гепідів. В останніх працях польських археологів, які опираються на писемні дані та ширші археологічні матеріали, домінує думка про багатоетнічність вельбарської культури на територіях Помор'я, Мазовії, Підляшшя. До її складу входили, як вважають дослідники, ясторфські, оксивські, пшеворські, тобто місцеві культурно-етнічні (східногерманські) компоненти, а також привнесені гото-гепідські. У III ст. н. е. ці компоненти виділити вже неможливо [19].

Під час визначення етнічної належності вельбарської культури в Україні необхідно, очевидно, зіставити її пам'ятки з пам'ятками, окресленими на території Польщі. Порівняння селищ утруднене, оскільки вельбарські поселення вивчені польськими дослідниками недостатньо. Все ж можна зазначити, що топографія поселень, характер житлобудівництва близькі у двох регіонах. Проте на досліджених селищах Помор'я та Мазовії мало трапляється житлових споруд заглибленого типу. Панівними є наземні будівлі каркасно-плетневої конструкції. На вельбарських пам'ятках України такі житла рідкісні, як звичайно, не більше одного на поселенні. Виняток становить селище у Хрінниках на Волині, де таких жител кілька. Та знову ж таки, вони є тут у співвідношенні до заглиблених жител як 1 до 4,5. Крім того, у всіх виявлених досі великих наземних будівлях значний відсоток гончарної кераміки черняхівського типу, що дає підстави датувати їх не раніше ніж другою половиною III ст. н. е. Заглиблені житла

за формою, інтер'єром мають близькі аналогії на пам'ятках пшеворської культури пізньоримського часу.

Що стосується ліпного посуду, то він за формою, технологією виготовлення, орнаментациєю близький до кераміки пам'яток Волині, Мазовії та Помор'я. Різниця полягає лише у кількісному співвідношенні окремих типів. Наприклад, визначальною рисою керамічного посуду Волині можна назвати переважання широкогорлих горшкоподібних присадкуватих посудин із зігнутими до середини плічками. На поселеннях вони становлять від 30 до 60% від усієї керамічної маси. Значно більшою кількістю, ніж на пам'ятках Мазовії, у нас представлені посудини пшеворської культури; вони трапляються практично на всіх об'єктах першої фази розвитку культур (кінець I – перша половина III ст. н. е.) і значно рідше на об'єктах другої фази (друга половина III–IV ст. н. е.).

Близькі, але не однакові, риси на обох територіях має поховальний обряд. В Україні досі не виявлено курганних могильників, характерних для Помор'я, Мазовії та Підляшшя. Нема на могильниках і такої визначальної ознаки поховального обряду вельбарців, як кам'яні кола над могилами. Кам'яні валуни або крем'яні відщепи знайдені лише у засипці могильних ям у кількох похованнях на Дитиницькому і Любомльському могильниках. Поки що не виявлено за Бугом одностатевих могильників, що відомі на території Північної Польщі (Бруліно–Коскі, Клочев, Дрогичин–Казарувка, Цецеле тощо). Однак щораз більше даних свідчить про наявність на Волині біритуальних могильників. Зокрема, одне трупопокладення виявлене серед знищених трупоспалених поховань на могильнику у Баєві-ІІ, ще два трупопокладення вдалося дослідити на знищеному могильнику у Хрінниках (садиба Майдана).

Волинські могильники близькі до вельбарських некрополів типу Колоземб'є, де виявлені переважно ямні трупоспалені поховання II–III ст. н. е. Проте у поховальному обряді вельбарських племен Волині значно сильніше, ніж на згаданих вище некрополях простежуються риси поховальної обрядовості пшеворської культури: урнові трупоспалення, перепалений у поховальному кострищі інвентар, у тому числі уламки кераміки, посудини-приставки у ямних похованнях.

Зазначимо, що наявність елементів пшеворської культури є характерною рисою пам'яток першої хронологічної групи. З появою черняхівської культури на поселеннях значно рідше трапляються, наприклад, посудини пшеворського типу, їх, очевидно, витіснила кружальна кераміка.

Осібнo стоїть могильник у Дитиничах, де нема елементів поховальної обрядовості пшеворського типу. Ще однією особливістю вельбарських пам'яток України є наявність на них гончарної кераміки черняхівської культури, амфорної тари, посудин типу *terra sigillata*. За матеріалами поселень у Боратині, Линеві, Городку, Хрінниках можна стверджувати, що ця кераміка з'явилася тут не раніше другої половини III ст. н. е., тобто тоді, коли у лісостеповій смузі Дніпровсько-Дністерського межиріччя була поширена черняхівська культура. На пам'ятках Волині черняхівський посуд становить незначний відсоток. У Боратині, наприклад, – 4%, у Загаях-ІІ – 6%. По кілька кружальних посудин знайдено на селищі у Ромоші, могильниках у Дитиничах та Дерев'яному. Значно більше такої кераміки виявлено на пам'ятках Південної Волині, розташованих на порубіжжі з черняхівською культурою. Зокрема, на селищі у Борсуках вона ста-

новить 30%, у Лепесівці в цілому – 83,61%; у Хрінниках в об'єктах другої половини III–IV ст. – від 9 до 60%, а в кількох об'єктах IV ст. – до 90%. Очевидно, кількість цієї кераміки, як і інших речей провінційно-римського типу (серпи, коси, світильники, намісто), залежала від ступеня зв'язків вельбарців з черняхівським середовищем.

Огляд матеріальної культури вельбарських племен України дає змогу виділити в ній, на відміну від вельбарських пам'яток Польщі, значно сильніші елементи пшеворської культури та наявність потужних елементів черняхівської культури. Ці особливості зумовлені змішанням вельбарських і пшеворських племен та взаємодією між ними на новоосвоєних землях під впливом провінційно-римської культури.

На думку польських дослідників, головними носіями пшеворської культури були вандалі (бургунди та інші східногерманські племена) [18].

Отже, головними носіями вельбарських пам'яток в Україні треба визнати готегепідську людність зі значною домішкою інших східногерманських племен, які долучилися до спільного потоку на схід в останній чверті II ст. н. е. Як засвідчують матеріали могильника у Баєві [9], до вельбарських общин Волині у IV ст. увійшли якісь групи черняхівського населення із сильними проявами сарматської культури. Доказом вірогідності наших етнічних визначень є дані з археологічних та писемних джерел про готів і гепідів. Гепіди досить повно описані в праці Йордана [4], де, зокрема, зазначено: “З цього самого острова Скандзи, як із майстерні племен або, вірніше, як із утроби, ... вийшли колись готи з королем за іменем Беріг. Лише тільки зійшовши з кораблів, вони ступили на землю, як відразу ж дали назву цьому місцю. Кажуть, що до сьогодні воно так і називається Готіскандза... коли... виросла велика кількість людей, а правив усього лише п'ятий після Беріга король Філімер, син Гадарига, то він постановив, щоб воїни готів разом із сім'ями рушили звідтіля. У пошуках найзручніших областей і придатних місць він пройшов у землі Скіфії, які на їх мові називалися Ойум” [4. С. 25–29].

На думку польських учених, готи короля Беріга з'явилися на Помор'ї наприкінці I ст. н. е. Вже в II ст. вони зайняли Східне Помор'я, Куявію, а наприкінці цього століття прийшли на територію Мазовії і Підляшшя, захопивши райони Полісся та Волині. У III ст. писемні джерела зафіксували готів уже в Приазов'ї та на Дунаї [1. С. 9–50].

Важливо зазначити, що, як випливає з археологічних матеріалів, германці просувалися не суцільною похідною масою, а повільно, освоюючи і спорадично заселяючи територію, через яку проходили. Про це свідчать вельбарські пам'ятки, розкидані окремими острівками або значними суцільними масивами. З писемних джерел також відомо, що готи в III–IV ст. були розсіяні на значних просторах окремими сімейно-родовими або сусідськими групами [1. С. 76–77]. Отже, відбулася не одноразова, а, як висловився М. Б. Щукін, свого роду “повзуча міграція”, в ході якої поступово просувалися різні й не дуже великі групи людей [17]. І справді, у писемних джерелах названі готи, гепіди, герули, борани, тайфали, вандалі та ін. У цій ситуації виділити пам'ятки якогось племені чи етноплемінної групи, за рідкісними винятками, практично неможливо. Матеріальна культура всіх цих племен була подібною.

Нещодавно ще одну безуспішну спробу в цьому напрямі зробив Б. В. Магомедов. Учений, звівши до однієї купи невлад писемні дані та вільно трактуючи археологічні матеріали, задекларував належність вельбарської культури пізньоримського часу гепідам

[10]. Для цього дослідника, який реанімував ідею Ю. В. Кухаренка та М. Б. Щукіна про готську належність черняхівської культури і палко пропагує її, таке формулювання вельбарсько-черняхівської проблеми має принципове значення. Воно дає змогу відповісти на гостре для нього питання: чому частина вельбарської культури трансформувалася у черняхівську, а інша не сприйняла її, зберігши самотутні риси до початку V ст. Існування самостійної вельбарської культури на Волині й Поділлі паралельно з черняхівською не дає змоги прибічникам готської належності черняхівської культури відстоювати схему Ю. В. Кухаренка: вельбарська культура – любовідзька фаза (Польща) – вельбарська культура – цецьельська фаза (Волинь) – черняхівська культура (Україна).

Суть роздумів Б. В. Магомедова полягає в такому. На Волинь наприкінці II ст. прийшли готи, які, розселившись до середини III ст. по всій території сучасної України, створили черняхівську культуру. На землі, що пустували, проникли “ліниві” германці, гепіди, які з огляду на відсталість не зуміли дотягнутися до рівня розвитку готів, залишившись з примітивною (вельбарською) культурою. Цьому, на думку Б. В. Магомедова, сприяли і недружні стосунки двох германських народів.

Писемні дані, які навів Б. В. Магомедов на користь такої гіпотези, є, як зазначено вище, нагромадженням цитат різних античних авторів, що мало стосуються теми дослідження.

На жаль, чітких історичних повідомлень про гепідів мало. Згідно з легендою, переданою Йорданом, ім’я цього готського племені походить від корабля, який останнім пристав до берега Готіскандзи, – його гребців назвали “gerpanta”, тобто ледачими [4. С. 94–95]. У Йордана не було сумніву, що гепіди походили від готів. Після переселення у Повіслення гепіди жили разом з готами. Тут, очевидно, відбулося виділення цього племені з готського масиву. Гепіди, судячи з повідомлень Йордана, самостійно просувалися на південь. Йордан з цього приводу написав так: “Король гепідів Фестиди підняв своє неповоротке плем’я і розширив зброєю межі своєї області. Він розорив бургундзонів майже до повного винищення і підкорив численні інші племена [4. С. 97]. За дослідженнями К. Годловського, східногерманські племена бургундів були носіями північної частини пам’яток пшеворської культури [18. S. 144]. Всі інші повідомлення про гепідів пов’язані лише з Подунав’ям і прилеглими землями. Саме тут, на думку дослідників, відбулася битва короля Фестиди з готами, яких очолював король Острогота, у середині III ст. [4. С. 98–100]. Тут, за Істром, велися інші війни між германськими племенами, описані в панегірику [1. С. 62].

Гепіди згадані також у багатьох писемних джерелах як активні учасники походів проти Риму [2, 12]. У гунський час гепіди входили до гунського військово-політичного союзу, а король гепідів Ардаріх був одним з найвідданіших полководців Аттіли. На боці гунів вони виступили у битві на Каталаунських полях 451 р. [4. С. 199–200].

Сліди гепідів губляться у другій половині VI ст. після розгрому їх аварами. Отже, писемні дані дають підстави локалізувати гепідів як окреме плем’я, що виділилося з готського етноплемінного масиву на території Західної Вісли після відходу готів на південний схід наприкінці II–III ст. Всі пізніші писемні згадки про гепідів пов’язані лише з Подунав’ям. Тому вважати, що гепіди жили на Волині, за писемними даними не можна. Цілком очевидно, що в період військової активності окремі групи гепідів могли

проникати і далеко в південно-східні регіони, у тому числі й на Волинь. З огляду на це ймовірно є гіпотеза Ю. М. Смішка про гепідську належність могильника у Дитиничах, поховальний обряд та інвентар якого має яскраво виражені північно-західні риси, дещо відмінні від пам'яток вельбарської культури [13]. У цей час на Волинь і Поділля проникли й інші окремі групи германських племен, про що свідчать одиничні поховання пшеворської культури у басейнах Дністра, Стиру та Горині [5; 8].

Розглянемо археологічні докази Б. В. Магомедова щодо гепідської належності вельбарської культури Волині. Це знову ж таки ідея М. Б. Щукіна про дві хвилі вельбарського руху на Волинь, що ґрунтується на існуванні двох хронологічних груп пам'яток. Друга хвиля, так звана дитиницька, саме і складалася, на думку М. Б. Щукіна, з "лінивих" гепідів [17. С. 248].

Чи існувала насправді друга хвиля на Волині? Звернемося до археологічного матеріалу.

Сьогодні на цій території досліджено до рівня наукової достовірності 15 вельбарських пам'яток. За хронологічною ознакою їх поділяють на дві групи. Перша датована від кінця II до IV ст. н. е., друга – з другої половини III ст. н. е. До першої групи пам'яток належать усі повністю досліджені поселення (Боратин, Городок, Линів, Хрінники) та досить широко досліджені могильники (Любомль, Баїв). Друга група представлена одиничними похованнями або їхніми групами на могильниках (Могиляни–Хмельник, Дерев'яне, Гірка Полонка) та поселенням у Загаях-II, розкопанім частково. З огляду на це можна висловити думку, що в разі повнішого дослідження зазначених пам'яток, очевидно, будуть виявлені й раніші матеріали. Про таку можливість свідчить ситуація в Баєві, де, крім могильника кінця III–IV ст., ми виявили могильник вельбарської культури кінця II–III ст. н. е., або поселення у Боратині та Хрінниках, де лише в третьому сезоні робіт натраплено на об'єкти першої хронологічної групи.

Також треба мати на увазі чинник внутрішнього розвитку вельбарського суспільства, особливий імпульс якому міг дати процес формування черняхівської культури у середині III ст. н. е., внаслідок якого могли і повинні були з'явитися нові поселення.

На підставі матеріалів германського могильника у Дитиничах, поховань пшеворської культури у Млинові, Городку Рівненської області можна говорити про проникнення на територію Волині окремих груп людей з північного заходу у другій половині III ст. н. е. Однак ця інвазія, судячи з кількості та характеру пам'яток, не була значною. Не підтверджена в археологічному матеріалі також теза Б. В. Магомедова про зміну населення Волині у середині III ст. н. е. чи якусь помітну зміну характеру матеріальної культури носіїв вельбарських пам'яток зазначеного періоду.

Широке дослідження поселень, проведене нами у 80–90-х роках, дає змогу зробити висновок, що практично всі риси матеріальної культури вельбарських общин залишилися незмінними з кінця II до зламу IV–V ст. У другій половині III ст., коли в лісостепових регіонах України почала функціонувати черняхівська культура, вельбарська культура Волині практично не змінилася. Вона не стала черняхівською, а зберегла всі риси попереднього часу. Новим елементом стала лише кружальна кераміка черняхівської культури, яка ввійшла до керамічного комплексу вельбарців і становила від 3% у північних районах до 60% на Волино-Подільському пограниччі.

Можна також стверджувати, що в цей час на вельбарських поселеннях почали зводити великі дерев'яні будівлі, так звані *stalhaus* прямокутної й овальної форми. Судячи з матеріалів повністю досліджених поселень у Боратині, Линеві, Хрінниках, одне таке житло припадало на п'ять–шість звичайних хат-напівземлянок, які групувалися навколо великого дому. На поселенні у Хрінниках виявлено чотири такі комплекси.

Як бачимо, ні писемні, ні археологічні матеріали не дають змоги виділяти на Волині чи на території України в цілому пам'ятки власне гепідів.

Немає також підстав уважати, що цьому народу належать скарби Волині типу Ласки-Борочичі, датовані початком V ст. н. е. На думку Б. В. Магомедова, ці пам'ятки належать гепідам тому, що готи в цей період уже покинули Східну Європу. Вчений посилається на працю Є. Л. Гороховського, де розглянута хронологія черняхівських могильників [3]. Проте з цієї праці аж ніяк не випливає висновок, який декларує Б. В. Магомедов. І вже зовсім незрозумілим є віднесення до гепідів Качинського скарбу на тій підставі, що там виявлено ліпний горщик вельбарської культури [11. С. 74, 76]?!

Отже, причин для перегляду висловленої нами раніше думки [5. С. 40] про готську належність скарбів Волині початку раннього середньовіччя нема.

Ми, на відміну від Б. В. Магомедова, не знаходимо наукових доказів того, що на початку V ст. велика кількість населення, яке проживало на землях Волині протягом мало не 300 років, покинуло ці землі й рушило на Балкани. Слідів цього руху не простежено. Безумовно, певна частина готів, очевидно, найактивніша, була тією частиною асимільованих готів, з якими можна пов'язувати аналогії у ранньосередньовічних слов'янських комплексах, близьких до вельбарських (горщики із зігнутими до середини плічками та не виділеними вінчиками) та появу на Поліссі довгих дерев'яних будівель типу "*stalhaus*". Такі житла ще сьогодні можна побачити на Волині. Саме ці готи могли передати у мову слов'ян такі поняття, як "князь", "меч", "щит", "котел", "виноград", "хліб", "плуг", "стаїня" [14, 15]. Зазначимо, що в готській мові нема слов'янських мовних елементів, це може свідчити про напрям асимілятивних процесів. Деякі дослідники, не інакше як у "творчому пориві", схильні віднести до готської спадщини, перейнятої слов'янами, такі кардинальні досягнення економіки, як залізний наральник і ручні жорна [11. С. 148]. Нагадаємо Б. В. Магомедову, що залізний наральник слов'яни Подністер'я, судячи зі знахідки на поселенні Майдан-Гологірський [16. Рис. 52], використовували в господарстві ще у II ст. н. е., тобто задовго до появи тут готів. На поселенні венеців у Пасіках-Зубрицьких (Верхнє Подністер'я) виявлено потужну млинову споруду II ст. н. е., де мололи зерно на кількох ротаційних жорнах для всієї сільської общини, а можливо, й округи [7].

На підставі реалій, які дає накопичений сьогодні археологічний матеріал під час дослідження пам'яток вельбарської, черняхівської, київської та інших культур пізньоримського часу на території України, можна констатувати таке: чітко виділені регіони компактного проживання різних народів – германців, давньослов'янської людності (венеців), пізньоскіфських та пізньосарматських общин.

Германці досить виразно локалізовані в межах сучасної Волині, вони залишили пам'ятки вельбарської культури. Слов'яни-венеди займали землі Верхнього і Середнього Дністра, де залишили культуру поселень Дем'янів–Теремці, яка є продовжен-

ням традицій зубрицького населення. Інша група давніх слов'ян займала територію Верхнього Подесення й залишила пам'ятки київської культури. Пізньоскіфські групи, нащадки елінізованої іранської людності разом із сарматами проживали компактно в регіоні Північного Причорномор'я.

Територію сучасної України між Дністром, Прутом і Дніпром треба визначити місцем суміжного проживання більшості названих вище груп і племен, які разом створили історико-культурний пласт черняхівської культури. Це підтверджене наявністю тут пам'яток, які мають переважно змішані риси германської, скіфо-сарматської, дакійської, слов'янської культури, а всі разом – риси провінційно-римської культури.

Присвоювати в цьому регіоні черняхівську культуру якомусь конкретному етносу, як це й досі роблять окремі дослідники, практично неможливо. Цей напрям уже багато разів приводив у безвихідь. Культура народів, що проживали тут спільно, була поліетнічною. Звичайно, і в цьому регіоні можна визначити вузьколокальну групу, де переважали готи і сармати (Поділля), чи фракійці і готи (гото-гепідська, слов'янська, сарматська та ін.). Тому залежно від орієнтації дослідника етнос черняхівської культури можна визначити будь-як і знайти достатню кількість аргументів на користь такого визначення. Прикладом є остання праця Б. В. Магомедова [11].

На наш погляд, доцільно змінити методологічний підхід до розгляду історії людності, яка населяла Україну наприкінці II – на рубежі IV–V ст. н. е. Потрібно визнати безперспективним погляд, за яким усі ці народи вчені розглядають крізь призму культури одного народу. До уваги треба брати особливості всієї сукупності черняхівських пам'яток, а не однієї пам'ятки чи одного регіону. Настав час визнати, що носії цих пам'яток перебували у тісному етнокультурному контакті. Стрижнем таких контактів були впливи провінційно-римської культури, зумовлені потребами Риму. Зворотним потоком були нові потреби “варварів”, спровоковані цим впливом. “Держава Германа-ріха”, якщо така й була, відігравала роль однієї зі складових цього процесу.

1. Буданова В. П. Готы в эпоху великого переселения народов. – М., 1990.
2. Буданова В. П. Варварский мир эпохи великого переселения народов. – М., 2000.
3. Гороховский Е. Л. Хронология могильников Лесостепной Украины // Тр. V Междунар. конгресса археологов-славистов. – К., 1988. – С. 34–46.
4. Иордан. О происхождении и деяниях гетов. – М., 1965.
5. Козак Д. Н. Шеворська культура у Верхньому Подністров'ї і Західному Побужжі. – К., 1984.
6. Козак Д. Н. Культурно-історична інтерпретація скарбів Волині ребезу IV–V ст. // Археологія. – 1995. – № 4. – С. 50–66.
7. Козак Д. Н., Пашикевич І. О. Про землеробство племен Верхнього Подністров'я і Західного Побужжя на рубежі і в перших віках нашої ери // Археологія. – 1985. – № 50. – С. 18–27.
8. Козак Д. Н., Прищепя Б. А. Нова пам'ятка шеворської культури на Волині // Археологія. – 1999. – № 4. – С. 153–161.
9. Кухаренко Ю. В. Баївський могильник // Археологія. – 1975. – № 18. – С. 51–61.
10. Магомедов Б. В. Гепіди. Історичні відомості та археологічні реалії // Археологія. – 2001. – № 2. – С. 70–74.
11. Магомедов Б. В. Черняховская культура. Проблема этноса. – Lublin, 2001.
12. Ременников А. М. Борьба племен Северного Причерноморья с Римом в III в. – М., 1954.

13. Смішко Ю. В., Свєшніков І. К. Могилиник III–IV ст. н. е. у с. Дитиничі Ровенської області // МДАПВ. – 1961. – Вип. 3. – С. 89–114.
14. Топоров В. Н. Древние германцы в Причерноморье: результаты и перспективы // Балто-славянские исследования. – М., 1982. – С. 227–263.
15. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. – М., 1986–1987.
16. Циглик В. М. Населення Верхнього Подністров'я перших століть нашої ери. – К., 1975.
17. Щукін М. Б. На рубеже эр // Росс. археол. библиотека. – 1994. – № 2. – С. 241–254.
18. Godłowski K. Przemiany kulturowe i osadnicze w południowej i środkowej Polsce w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim. – Wrocław, 1985.
19. Wołagiewich R. Kultura oksywska i wielbarska – systematyka kulturowa // Prahistoria ziem polskich. – Wrocław, 1981. – Т. 5.

TRIBAL INTERPRETATION OF VELBAR CULTURE IN UKRAINE (archaeology, history, linguistics)

Denis Kozak

*Institute of archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine
Ivan Franko National University of Lviv
Institute of archaeology*

Given article observes the questions related with the ethnic interpretation of Velbar Culture on the territory of Ukraine using archaeological, historical and linguistic sources. Analysis of building constructions, ceramic materials and funeral rituals as well as the historical sources allow as determine Goths as the creators of Velbar Culture. They formed separate ethnic component in poly-ethnic Cherniakhiv Culture what had replaced Velbar monuments in the middle of III century A.D.

Key words: Velbar Culture, Goths, Gepides, wheeled pottery.

Стаття надійшла до редколегії 13.05.2005

Прийнята до друку 14.09.2005